

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИРОВИННИХ ЗОН В КРУПНОТОВАРНИХ АГРОФОРМУВАННЯХ

Розглядаються організаційно-економічні засади та методика формування сировинних зон в крупно товарних агроформуваннях молочного напрямку

Постановка проблеми. Вступ України до СОТ з часом корінним чином змінить відносини між постачальниками сировини та її переробниками. Сучасний стан організаційно-економічних відносин в ланцюжку виробник – переробник – продавець не на користь початкової ланки виробництва. Це призводить до частой зміни постачальників сировини на переробні підприємства, що в свою чергу породжує нестабільність виробництва по всьому ланцюжку виробничої діяльності.

В економічно розвинутих країнах цю проблему вирішують шляхом створення кооперативів, які обслуговують одну або декілька споріднених послуг: збут продукції, постачання необхідної для фермерства продукції, сервісне обслуговування.

Цілі статті. Розкрити питання організаційно-економічних засад формування сировинних зон в крупно товарних агроформуваннях.

Викладення основного матеріалу дослідження. В розвинутих країнах сільськогосподарські кооперативи це добровільні об'єднання товаровиробників на пайовій участі їх засновників для забезпечення членів кооперативу послугами, які вони не можуть отримати іншим шляхом або на більш вигідних умовах.

Як правило, кооперативи надають одну з трьох основних видів послуг і відповідно до цього розподіляються на: збутові, постачальні і сервісні.

Збутові кооперативи: збувають продукцію, що виробляється членами

кооперативу: молоко, фрукти, овочі, зерно, бавовну, вовну, цукровий буряк тощо.

Збут включає також збір, переробку і продаж сировинних або перероблених товарів членів кооперативу оптом та в роздріб. Великі кооперативи здійснюють збут в масштабах регіону або навіть по всій країні і за кордон [2, с. 9].

Постачальні кооперативи – забезпечують фермерів товарами, що потрібні для їх ферм, кормами, добривами, паливом, насінням, будівельними матеріалами тощо. Багато місцевих кооперативів формують регіональні кооперативи для забезпечення більш дешевих поставок виробничих товарів.

Сервісні кооперативи – надають послуги, що пов'язані з виробництвом і збутом сільськогосподарської продукції або забезпечують потреби членів в отриманні кредитів, електропостачанні, телефонізації, страхуванні, зрошенні, селекції, досліджень по тваринництву та рослинництву, лісництві, лікуванні тварин тощо.

В основу діяльності кооперативів покладені такі принципи [3]:

Забезпечення послуг по собівартості. Кооперативи створюють перш за все не для отримання прибутку на вкладений капітал, а для забезпечення його власникам – користувачам потрібних послуг по собівартості.

Фінансові зобов'язання і прибутки. Отримання прибутків в кооперативах залежить не стільки від вкладеного капіталу, скільки від обсягів користування послугами кооперативу.

Відповідно члени кооперативу зобов'язані забезпечувати фінансування пропорційно отриманому обсягу послуг.

Демократична форма управління знаходить свій вираз в формулі "одна людина – один голос". Це є практикою більшості кооперативів. Лише деякі з них додержуються системи обмежувального пропорційного

голосування відповідно з обсягом використання послуг. Але у всіх кооперативах не використовуються залежності права голоса від величини акціонерного капіталу, який належить кожному його члену.

Обмеження прибутку на акціонерний капітал – означає обмеження виплат (головним чином у вигляді дивідендів на акції) за використання акціонерного капіталу. Але це означає, що прибутки, які отримує кооператив в грошовій або інших формах, також обмежуються. Ще раз слід підкреслити, що головна цінність кооперативу для його власників є в послугах, які він надає.

Постійне навчання членів кооперативу – важлива частина діяльності будь – якого підприємства, але для кооперативу вона є життєво необхідною за слідує ми принципами:

1. Принцип демократичного управління, що здійснюється через правління більшості, вимагає поінформованості всіх власників і залучення їх до діяльності кооперативу. Це забезпечує прийняття рішень зі знанням справи.

2. Кооператив може задовольнити потреби його членів лише в тому випадку, коли вони усвідомлюють свої потреби і розуміють, що для їх реалізації вони повинні нести фінансові витрати.

3. При недостатньому розвитку в державі кооперативних форм господарювання, яке свідчить що система освіти не забезпечує потрібного рівня навчання кооперативному підприємству, кооперативи стають центрами освіти для самих себе.

В Україні позитивна зарубіжна практика функціонування кооперативів не набула широкого поширення, а кооперативні відносини змінилися на контрактні відносини між виробниками, переробниками та покупцями кінцевої продукції. Оскільки в сучасних умовах господарювання прямий продаж покупцеві виробленої сільськогосподарської продукції охоплює лише її незначну частину, то виникає потреба її збуту посередником для переробки, упаковки та транспортування комерційним торговим підприємствам. В основі таких ділових відносин лежить контракт або угода між партнерами.

Незважаючи на партнерство кожний із партнерів формує власну незалежну виробничо-фінансову діяльність без врахування інтересів інших партнерів. Це є недоліком в порівнянні із кооперативною діяльністю, де отримання прибутків залежить не стільки від вкладеного капіталу, скільки від обсягів користування послугами кооперативу.

В той же час інтереси партнерів – виробників та партнерів-переробників в основі яких лежать контракти або угоди співпадають. Але, як показує практика ці інтереси співпадають тільки в фінансово-економічній сфері, або в сфері перерозподілу прибутків. В цьому випадку відношення до технологічних процесів кредитування товаровиробників, мотивації виробництва переробні підприємства відношення не мають.

Ми пропонуємо розширити контрактні відносини між виробниками та переробниками сільськогосподарської продукції шляхом створення товарно-кредитних кооперативів. Організаційно-економічною основою цих кооперативів будуть сировинні зони, як гарант постачання сировини на переробні підприємства.

В свою чергу переробні підприємства приймають участь в технологічних процесах шляхом кредитування та мотивації якості виробленої продукції (рис. 1).

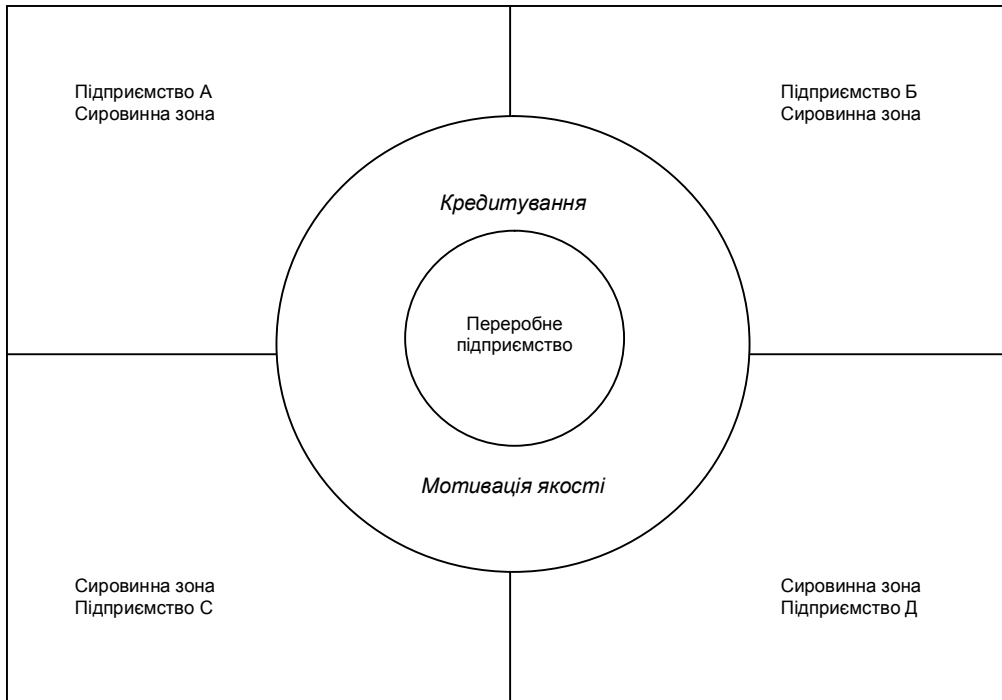

Рис. 1. Формування сировинних зон на основі кредитування та мотивації якості поставленої продукції

В обов'язки партнерів входять:

1. Обов'язки переробного підприємства:
  - кредитування закупівлі насіння, добрив, засобів захисту рослин, кормових добавок, прогресивних технологічних процесів;
  - консультаційна допомога товаровиробників;
  - виплата за контрактними цінами за поставлену продукцію.
2. Обов'язки виробників:
  - виробництво сільськогосподарської продукції по технологіях передбачених контрактами;
  - виконання вимог консультантів;

– поставити вироблену продукцію відповідної якості на переробне підприємство.

Розробка та оптимізація взаємопогоджених бізнес-планів дозволить максимально задовольнити контрактні угоди партнерів, виробників та переробників продукції (рис. 2).

З цієї метою на основі методів лінійного програмування нами розроблена економіко-математична модель оптимізації сировинної зони для переробного підприємства молочного напрямку та виробничої програми виробників сировини, зокрема молока.

Рис. 2 Організаційно-економічний механізм формування товарно-кредитного кооперативу при створенні сировинної зони на основі контрактних відносин

Оптимізація сировинної зони для забезпечення повноцінною годівлею молочного стада корів із шлейфом на відновлення поголів'я, яке забезпечить сировиною (молоком) молокопереробний завод. При розв'язку задачі на основі застосування методів лінійного програмування економіко-математична модель повинна мати такі обмеження:

Цільова функція:

$$Z = \sum_i x_i \rightarrow \min. \quad (1)$$

де Z – мінімальна площа земельних угідь необхідних для повноцінної годівлі великої рогатої худоби, яка забезпечує молоком молокопереробний завод, га;

x_i – площа під i -ою кормовою культурою, га.

Обмеження по оптимізації сировинної зони:

1. Обмеження по площі ріллі

$$\sum_i x_i - x_{II} = 0, \quad (2)$$

де x_{II} – шукана площа ріллі для забезпечення повноцінною годівлею молочного стада корів, яке забезпечить молоком молокопереробний завод, га.

2. Обмеження по забезпеченню молочного стада корів повноцінною годівлею

$$\sum_i b_{ik} x_i - \sum_j a_{jk} x_{jk} \geq 0, \text{ де} \quad (3)$$

b_{ik} – вихід k -ої поживної речовини з 1 га i -ої культури;

a_{jk} – потреба k -ої поживної речовини на одиницю j -го виду діяльності в галузі тваринництва.

x_{jk} – поголів'я j -го виду тварин (корови, ВРХ) в галузі тваринництва, гол.

3. Обмеження по забезпеченню сировиною молокопереробного заводу

$$H_j X_j = V_g, \text{ де}$$

H_j – добовий надій молока від однієї корови, т;

X_j – шукана кількість корів, яка забезпечить добову продуктивність молокопереробного підприємства, гол.

V_g – виробнича добова потужність молокопереробного підприємства, т.

4. Фінансово-кредитне забезпечення сировинної зони по виробництву молока.

$$\sum_i \Pi_{iK} X_i - X_K = 0, \text{ де} \quad (4)$$

Π_{iK} – норматив к-их витрат на 1 га і-ої культури, грн.

X_K – величина загальних к-их витрат на виробництво всієї продукції в господарстві, грн.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

В результаті розв'язку задачі формування оптимальної сировинної зони для молокопереробного підприємства з добовою потужністю 400 тонн молока потребує виділення 27189 га для утримання 24390 молочних корів із шлейфом з продуктивністю 6000 молока на рік. Така площа відповідає сільськогосподарським угіддям одного адміністративного району і може бути розподілена між 8-10 крупнотоварними агроформуваннями. При цьому потреба в кормах буде складати 68 ц. к. од. на 1 структурну корову або 165852 тонни к. од. на рік, що становить 61 ц. к. од. на 1 га.

Список використаної літератури:

1. *Протченко О.О* Розміри і структура сільськогосподарських формувань у США й Україні / О.О. Протченко, М.І. Пугачов, С.В. Сотников. – К.: УАРР/ПАП, 2000 – 47 с. 2. Датский сельскохозяйственный консультационный центр. Фермер в Дании. Организация. Консультация. Образование – Скайбю, 2001. 3. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: практ. посіб. / Р. Блок, В.В. Гончаренко, Н.А. Іванова та ін. – К.: Урожай, 2001. – 288 с.

НАУМЕНКО Вікторія Миколаївна – аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування України

